

Behandlat av Stockholm arbetarekommuns representantskap 2016-06-21

Där asfalten slutar

**Rapport samt handlingsprogram gällande
fattiga EU-medborgare**

Innehållsförteckning

Förslag till åtgärder.....	3
Uppdraget.....	5
Därför kommer de hit - trots allt.....	6
Rätten till utbildning.....	7
Rätten till arbete.....	8
Rätten till bostad.....	9
Rätten till hälsa.....	10
Antiziganismen – roten till misären och utanförskapet.....	10
Pågående och planerade insatser i Stockholm.....	11
Dagverksamhet.....	11
Uppsökande verksamhet.....	12
Akutboende.....	12
Stöd i samband med avhysningar.....	13
Stöd vid hemresa.....	13
Värdegrundsutbildning.....	14
Relevant lagstiftning.....	14
Sammanfattande bedömningar och överväganden.....	15

Förslag till åtgärder

1. att Stockholms arbetarekommun välkomnar regeringens initiativ att utveckla dialogen med myndigheter i Rumänien och Bulgarien i syfte att skydda minoriteters, inklusive romers, mänskliga rättigheter
2. att Stockholms arbetarekommun verkar för att regeringen tar initiativ på EU-nivå för att skapa mer rimliga villkor för den fria rörligheten genom att utveckla unionens sociala skydds nätverk.
3. att diskussionen om direkta kontakter mellan Stockholms kommun och kommuner i dessa länder förs vidare
4. att Stockholms arbetarekommun uppmuntrar initiativ av regeringen och ledamöter av Europaparlamentet för en uppgradering av EU:s arbete för minoriteters medborgerliga, politiska, sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. I detta bör skyddet för de romska gruppernas rättigheter ges prioritet, bland annat genom att en särskild högnivå-representant utses för att samordna och effektivisera EU- insatser
5. att samrådet mellan de kommunala myndigheterna och frivilliga organisationer om de besökande EU-medborgarnas härvarande situation struktureras och vidareutvecklas genom regelbundna, planerade möten
6. att frågan om de besökande EU-medborgarnas övernattningar blir föremål för en ingående utredning i syfte att finna lagliga, lämpliga och människovärdiga alternativ. Spontana bosättningar på olagliga eller annars olämpliga platser kan inte accepteras. Tidiga och förebyggande insatser krävs. Under utredningen bör erfarenheter från andra kommuner liksom från vissa städer i utlandet studeras
7. att Stockholm stad uppmuntrar de utsatta EU-medborgarna till samråd om sin situation
8. att avhysningar – när sådana bedöms nödvändiga - bara genomförs enligt de riktlinjer som utarbetats av Europarådets kommitté för sociala rättigheter om alternativ, förvarning och meningsfull dialog
9. att åtgärder vidtas för att förbättra kommunikationerna med de besökande såväl direkt som via frivilliga organisationer; och att en utredning görs om möjligheten att utveckla särskilda informations- och rådgivningscentra för besökarna.

- 10.att förnyade kontakter tas med respektive ambassader för att lösa frågan om kostnadstäckning för EU-medborgarnas sjukvårdsbesök
- 11.att kvinnornas situation inom gruppen utsatta EU-medborgare särskilt uppmärksammas och kartläggs av staden
- 12.att enskilda organisationer som bedriver professionellt arbete för besökarna vad gäller hälsovård och att åtgärda sociala problem får erkännande och stöd från kommun och landsting
- 13.att personal inom de olika förvaltningarna med uppgift att relatera till besökande EU-medborgare får information om relevant lagstiftning liksom om normer i barnkonventionen och andra internationella fördrag om mänskliga rättigheter
- 14.att informationen till allmänheten intensifieras om vilka positiva insatser som görs för att bistå dessa utsatta människors situation i nuläget – och inför framtiden.
- 15.att en långsiktig målsättning för arbetet ska vara att radikalt minska tiggeriet genom att undanröja de bakomliggande drivkrafterna
- 16.att partimedlemmar och partiföreningar uppmuntras att stödja frivilligorganisationernas arbete för ekonomisk och social utveckling i berörda samhällen i Rumänien och Bulgarien

Uppdraget

Vid Stockholms arbetarekommuns representantskaps möte den 1 september 2015 gavs styrelsen i uppdrag att inom ett år återkomma med förslag på ett handlingsprogram om hur fattiga EU-migranter kan få en bättre situation. För detta arbete tillsatte styrelsen en arbetsgrupp bestående av Kadir Kasirga (sammankallande), Thomas Hammarberg, Inga Näslund samt Claes Elmgren. Denna rapport har utgått ifrån motionen "I solidaritet med romerna de allra fattigaste och mest diskriminerade i EU"

Uppdraget har varit;

- att arbetarkommunen engagerar sig i arbetet för fattiga EU-medborgare och under hösten 2015 genomför ett seminarium samt tar fram ett konkret handlingsprogram för Stockholm och Stockholms arbetarrörelse i frågan.

Arbetsgruppen har genomfört fyra aktiviteter, ett seminarium, två rundabordssamtal och ett fältbesök tillsammans Stockholms Stads uppsökande EU team.

Seminariet den 17 oktober 2015

Tillsammans med ett trettiotal medlemmar genomfördes ett seminarium på Sveavägen 68. I panelen medverkade Eva Lindh (S) riksdagsledamot och fd kommunalråd i Linköping, Gunnilla Moshi (Svenska Kyrkan), Gabriele Winai (Tro&Solidaritet), Sven Hovmöller (HEM), Ann Wedin (Röda korset), Tiberiu Lacatus (Tro&Solidaritet) och Maria från den romska gruppen.

Seminarieret berörde frågor som; varför de kommer hit, vilket bemötande de får från allmänheten, vad kan göras för att ordna lagliga övernattningsmöjligheter, vad gör de frivilliga organisationerna och vad krävs från politiskt håll?

Slutsatsen från detta seminarium var att vi måste arbeta långsiktigt och se till att det blir en förändring i hemländerna och under tiden dem är här måste dem få rätten till en värdig tillvaro.

Rundabordssamtal den 2 december i Stadshuset

Till rundabordssamtalet medverkade Carin Forsberg (ABF), Siv Hamring (S-kvinnor Stockholmdistrikt), Rana Carlstedt (Heltidspolitiker, S-gruppledare i socialnämnden), Tiberiu Lacatus (Tro&Solidaritet) och Lisa Carlsson (S-skolföreningen).

Huvudfrågor för kvällen var; tak över huvudet samt jobb och utbildningsmöjligheter. Vi diskuterade också vikten av att de inte ska utsättas för religiösa påtryckningar från olika hjälporganisationer. Vi berörde också frågan om utbildningsinsatser och diskuterade möjligheterna att ändra riktlinjerna för föreningar, så att bildningsförbund som ABF, Folkets hus och Sensus kan få stöd från Stockholm stad.

Fältbesök tillsammans med EU-teamet den 27 januari 2016:

Tillsammans med Stockholm Stads EU-team gjorde vi ett besök på ett läger utanför Högdalen som verkligen bekräftade bilden där asfalten slutar samt på ett härbärke i Slakthusområdet.

Rundabordssamtal den 27 februari i Stadshuset

Till det sista rundabordssamtalet medverkade representanter från organisationer Civil Right Defenders, HEM, Nätverket för EU-Migranter, Läkare i Världen, Tro&Solidaritet, biträdande finansborgarråd Karin Gustafsson (S) och Lisa Carlsson från S-Skolföreningen.

Frågor som diskuterades var avhysningar, Hälsa och sjukvård, yngre EU-migranter, skolgång, social bistånd och boende.

Därför kommer de hit - trots allt

Det är inget mysterium att romer från vissa europeiska länder kommer till Sverige för att söka sig en inkomst; en resa som numera sällan ger jobb utan allt oftare slutar på trottoarkanten bakom en tiggarmugg.

Resan är svår och utdelningen mager. Det tar i allmänhet en hel månad innan almosorna täcker utläggerna för själva resan. Först en längre vistelse ger det överskott som varit själv poängen med besöket. Att sitta timme efter timme vid gatan i alla väderlekar innebär uppenbara hälsorisker. Själva övernattningen är ännu svårare för de flesta; många måste ligga ute även under de kallaste nätter.

Många av dem vi möter har fått hjälp att skriva en vädjan på en bit wellpapp, ofta med ett tummat foto på barn. Det är just barnen de talar om när man får kontakt. ”Det är för deras skull vi är här”, säger i stort sett alla, särskilt kvinnorna. De är oroliga för hur barnen har det där hemma, nu omhändertagna av far- eller morföräldrar eller andra släktingar.

En hel del av dessa besökande EU-medborgare har återvänt hem tidigare än planerat – utan de pengar de hoppats kunna ta med sig för barnens framtid. En del därför att hälsan inte klarat påfrestningarna men många också av rädsla.

Samtidigt har hatbrotten mot dem som tigger ökat. Extremister kartlägger var de tillfälliga uteboendena finns på sina hatsajter. I Stockholmsområdet har gjorts försök att tända eld på husvagnar och madrasser. I Västerhaninge attackerades en familj med vattenspruta och senare med tillhyggen. I såväl Kista som Berzelius Park utsattes tiggare av överfall med frätande vätska. Vittnesmål tyder att branden i Högdalen som dödade en person och skadade en annan svårt kan ha varit anlagd – lägret hade en hotbild.

De utsatta vill i de flesta fall inte anmäla övergreppen; de fruktar repressalier eller andra negativa konsekvenser. Klart är att okvädningsord, ”fingret”, hotelser eller

sparkar mot muggarna händer då och då. Till bilden hör också att vissa kriminella element från hemlandet har dykt upp och utövat utpressning mot dem som tigger.

Trots alla påfrestningar har dessa EU-medborgare ändå kommit hit och många kommer även tillbaka för en ny period. Hur kommer det sig?

Svaret ligger i deras verklighet där hemma. Romer i Rumänien och flera andra europeiska länder är fortfarande berövade grundläggande mänskliga rättigheter. De befinner sig alltjämt långt efter majoriteten av befolkningen vad gäller utbildning, jobb, boendestandard och hälsa. I grunden handlar det om ren misär. Det uppskattas att 90 procent av romerna inom EU lever i fattigdom.

Dessa akuta sociala problem griper in i varandra i en negativ spiral. Om man som barn inte får tillräcklig skolundervisning kommer man att missgynnas av arbetsmarknaden. Om man inte kan skaffa ett jobb kan man inte förbättra sitt boende. Dåliga boendevillkor påverkar i sin tur hälsan och barnens utbildning. Denna onda cirkel tenderar bestå genom generationerna.

Rätten till utbildning

En aspekt måste prioriteras om misären ska brytas, nämligen skolgång. Många romska barn står fortfarande helt utanför de nationella utbildningssystemen. Även bland dem som skrivs in i skolan är bortfallet stort och studieresultaten är i allmänhet låga. Inte ens hälften av romerna i Europa fullföljer grundskolan och bara 15 procent fortsätter studera på gymnasienivå i hemlandet.

En förklaring till de utbildningsproblem som romska barn möter är att analfabetismen är så utbredd bland deras föräldrar. Det pekar också på betydelsen av en utbyggd förskola. För barn som kommer från en bakgrund med begränsade studietraditioner kan ett förstärkt stöd under tidiga år vara till stor hjälp. Tyvärr är inte förskoleverksamheten gratis för familjerna på många platser. Många barn bor också där det inte finns några förskolor i närheten och med dyra och besvärliga transporter.

Ett annat problem är den rutinmässiga placeringen av romska barn i särskolor eller specialklasser för elever med intellektuell funktionsnedsättning. I t.ex. Tjeckien har romska barn nästan automatiskt blivit satta i klasser för elever med inlärningssvårigheter. Även uppenbart begåvade barn har utsatts för detta.

Frivilligorganisationen European Roma Rights Centre (ERRC) hade visat att det var 27 gånger mer troligt att romska barn i Tjeckien blev placerade i särskolor eller specialklasser än andra barn. Europadomstolen för mänskliga rättigheter fann att detta mönster av rassegregation stred mot Europakonventionen (Artikel 14 om förbud mot diskriminering och Artikel 2 i Protokoll 1 om rätten till utbildning). Men denna praxis har fortsatt i en rad skolor.

Domstolen har också konstaterat att Tjeckien inte var ensam om sådana metoder. Diskriminering av romska barn i utbildningsväsendet har existerat i ett antal europeiska länder.

Kvalitativ undervisning för romska barn kräver undervisningsmaterial på deras modersmål. Även om det inte är enkelt, särskilt om man betänker det romska språkets dialektala variationer, måste det finnas en ambition att möta det behovet. Lärare behöver särskild skolning för att hantera mångfalden i klassrummet. Mer bör också göras för att rekrytera romsk personal för att undervisa och arbeta i skolan. För närvarande finns det få romska lärare, antalet måste ökas. Försök med romska klassassistenter i en del skolor har visat sig ge positiva resultat.

Det är också viktigt att skolan får närmare kontakt med romska föräldrar. De måste kunna känna sig välkomna inom skolsystemet. När det finns behov och dem själva önskar grundläggande utbildning bör det finnas möjlighet till det.

Det finns en myt om att romer inte vill att deras barn går i skola. Det är en missuppfattning. De allra flesta av föräldrarna vill att barnen ska få utbildning, de är medvetna om att detta är ett villkor för ett bättre liv. Men de är oroliga över den mobbning och de trakasserier som deras barn ofta utsätts för.

Rätten till arbete

Arbetslösheten bland romer är mycket hög i en rad olika länder. EU:s byrå för mänskliga rättigheter (FRA) har uppskattat att bara en tredjedel av vuxna romer i EU-länderna har anställning. Romer får i många fall inga jobb även när de har utbildning visar undersökningar gjorda bl.a. i Bulgarien och Rumänien av ERRC. Diskrimineringen inom arbetslivet är endemisk, särskilt i Central- och Sydösteuropa men antalet arbetslösa romer är mycket högt i hela Europa. När romer får anställning, tenderar de jobben att vara serviceyrken inom det romska samhället. ERRC:s undersökningar visade att ett stort antal arbetssökande blev bortvalda därför att de rent visuellt kunde identifieras som romer. Många arbetsgivare medgav faktiskt att så var fallet. Även utbildade romer möter diskriminerande attityder när de söker arbete.

En annan slutsats av undersökningarna var att de statliga arbetsförmedlingarna inte var till mycket hjälp. Fördomar och även uttalad rasism bland tjänstemännen härskade på vissa offentliga institutioner.

Detta är desto mer beklagligt då romerna motarbetats av den ekonomiska utvecklingen under senare år. Deras traditionella yrken efterfrågas inte längre och många lider brist på formell utbildning. För den typen av problem behövs kompetenta och icke-diskriminerande arbetsförmedlingar.

Undersökningarna visade också att i de fall där romer har en anställning löper de risk att diskrimineras. En av fyra romer med anställning berättade att deras lön och andra villkor var sämre än för icke-romer med samma jobb.

Rätten till bostad

I land efter land i Europa lever romska familjer i hälsovådliga miljöer. Det gäller inte minst de länder från vilka EU-migranterna kommer till Sverige, särskilt då Bulgarien och Rumänien. Elektricitet, rinnande vatten och avloppssystem har antingen inte existerat eller varit otillräckliga, vilket gjort det näst intill omöjligt att upprätthålla ens den enklaste av hygien. Mödrar frågar sig hur de ska kunna skicka sina barn rena till skolan eller hur de kunde förväntas göra sina hemuppgifter under sådana omständigheter.

Familjer som bott på mark där de saknat tillstånd, ställs inför enorma svårigheter. Romska familjer har med våld blivit vräkta från sina hem. I flertalet fall har beslutet fattats av lokala myndigheter och familjerna erbjöds varken uppsägningstid eller något alternativt boende. Även i många fall när avhysningen blivit godkänd i domstol, står det klart att de genomförda vräkningarna har stridit mot såväl europeiska som internationella normer för mänskliga rättigheter. Direkt våld är inte ovanligt vid dessa vräkningar.

Ett argument som ofta förts fram för dessa vräkningar har varit att det planeras modern bebyggelse i samma område. Men romska familjer blir sällan erbjudna platser i de nya bostadsområdena. Det finns oproportionerligt många romer bland de hemlösa eller bland dem med mycket låg boendestandard. Sanningen är att det fortfarande finns romska getton och slumstäder på vår kontinent.

Planerad stadsförnyelse fordrar ibland att människor måste flyttas. Sådana beslut kan givetvis vara berättigade, men åtgärderna måste planeras och verkställas i enlighet med normerna för mänskliga rättigheter. Normerna slår fast att tvångsflyttning bara kan genomföras i exceptionella fall och då på ett rättssäkert sätt; alla som berörs måste få möjlighet att ifrågasätta beslutets legalitet inför domstol innan det sätts i verk. Man måste leta efter alternativ till tvångsflyttning genom att uppriktigt rådgöra med de berörda och de måste bli erbjudna kompensation och annat lämpligt boende om tvångsflyttningen visar sig vara oundviklig.

Den kommitté som övervakar respekten för den Europeiska Sociala Stadgan har funnit att flera länder inte har skött sina åtaganden när det gäller romernas rätt till boende. Europadomstolen för mänskliga rättigheter har avgjort att urusla boendeförhållanden kan innebära en kränkning av Europakonventionens förbud mot omänsklig och förnedrande behandling. FN:s kommitté mot tortyr har antagit en liknande ståndpunkt. Även Europarådets Ministerkommitté har uppmanat medlemsstaterna att upphöra med tvångsflyttningarna och ersätta dem med överenskommelser byggda på samråd. Resultaten av dessa krav är minst sagt blygsamma.

Rätten till hälsa

FRA har uppskattat att en tredjedel av alla romer inom EU i åldrarna 35-54 år lider av hälsoproblem. Medellivslängden är betydligt kortare än för majoritetsbefolkningen, i Rumänien beräknas den vare cirka tio år kortare. Den statistiken pekar på djupa problem i den förebyggande och kurativa hälso- och sjukvården för romer.

Ett problem är att en del romer inte har täckning av en sjukförsäkring, hela 20 procent inom EU enligt FRA. Ett annat, besläktat, hinder är att barn växer upp utan födelseattest - i en formell mening existerar de inte - vilket orsakar svårigheter att få medicinsk behandling. Det finns också vuxna romer som saknar identitetshandlingar. Tiotusentals romer i Europa är statslösa, inte minst som en följd av de politiska förändringarna i forna Jugoslavien och uppdelningen av tidigare Tjeckoslovakien. Dessa personer, papperslösa i sitt eget land, får stora svårigheter när de söker sjukvård.

Men där finns andra hinder är de rent byråkratiska. Besökande EU-migranter här har berättat hur illa de blivit behandlade i hemlandet när dem har sökt vård. De pekade på två huvudproblem; anti-romska fördomar och korruption. Även i situationer där vården i princip skulle vara fri avkrävdes de hjälpsökande betalning – som de inte hade råd med.

Kvinnor drabbas särskilt av utestängningen från hälsovården. De alltför täta graviditeterna är en konsekvens av det.

Kombinationen av usla och miljöfarliga boendeförhållanden, fattigdiet och brist på både förebyggande och akut sjukvård har skapat en svår hälsokris inom de romska samhällena.

Antiziganismen – roten till misären och utanförskapet

Det vore ett misstag att se fattigdomen bland romer som enbart ett socialproblem. Roten till utanförskapet med alla dess konsekvenser är antiziganismen. Det är de djupt rotade och vitt spridda fördomarna mot romer som är själva bränslet bakom den systematiska diskrimineringen.

Det är ingen slump att romska barn – även de mest begåvade – automatiskt placeras i hjälpklass, att de utsätts för mobbning, att andra föräldrar flyttar sina barn från skolor med romska elever och att standarden på undervisningen för de som blir kvar försämras.

Det är inte heller en tillfällighet att just romer har svårt att få jobb, att deras platsökande inte ger resultat när det framkommer att de är av romsk härkomst och att inte ens högt utbildade romer får anställning. Det bidrar ytterligare till att motivationen att studera försämras bland romska ungdomar.

Det är inte heller någon slump att el-ledningar och asfaltsbeläggning upphör när man närmar sig en romsk bosättning, att många romska familjer haft svårt att få lagfart för att säkerställa sitt boende eller att så många vräkningar, utan att bli erbjudna något alternativ, fortfarande genomförs i europeiska länder.

Inte heller är det en tillfällighet att romers genomsnittliga livslängd är så mycket kortare än majoritetsbefolkningens, att de ofta är utestängda från möjligheten till sjukvård, även i akuta fall, eller att många inte ens är täckta av en sjukförsäkring. Dessa fakta bildar ett antiziganistiskt mönster. I grunden handlar detta om djupt fördomsfulla attityder och falska myter med rötter i rasbiologiska teorier och nazistiskt tankegods som alltför sällan blottläggs eller diskuteras.

Det är sådana föreställningar som ledde till att hundratusentals romer mördades under trettio- och fyrtiotalen av nazister och fascister. I vissa europeiska länder utplånades nästa hela den romska befolkningen.

Men rötterna går ännu längre tillbaka. I Rumänien var romerna slavar i århundraden, ända fram till 1855 då slaveriet formellt avskaffades. Även andra länder har en skamlig historia av förtryck av denna minoritet, inklusive massmord och deportationer. Övergripen i Sverige under förra seklet belystes i den vitbok som publicerades våren 2014.

Pågående och planerade insatser i Stockholm

Den socialdemokratiskt ledda staden har ett väl utvecklat arbete med gruppen utsatta EU-medborgare som vistas i Stockholm. I januari 2015 fattade kommunstyrelsen beslut om sexton insatser och verksamheter som är riktade mot gruppen. Under hösten 2016 kommer kommunfullmäktige anta ett stadsövergripande program med ett mer långsiktigt perspektiv som beskriver stadens arbete med utsatta EU-medborgare. Nedan följer en översikt av stadens pågående insatser i Stockholm.

Dagverksamhet

Stockholms stad samarbetar idag med ett flertal organisationer inom den idéburna sektorn. Stockholms Stadsmission driver dagverksamheten Crossroads, vilken är en råd- och stödverksamhet för människor från andra EU-länder som lever i fattigdom eller hemlöshet i Stockholm. Crossroads erbjuder ombudsverksamhet, kurser och samhällsinformation samt möjligheter till mat, dusch, tvätt och vila. Verksamheten drivs av Stockholms Stadsmission och Stockholms stad och står för en betydande del av verksamhetens finansiering.

Föreningen Ny Gemenskap har återkommande beviljats medel för kaféverksamhet (Kafé Söder och Kafé Norrmalm) riktat till hemlösa som har ett missbruk och/eller är psykiskt funktionsnedsatta samt andra utsatta personer.

Till stadens Medborgarkontor för hemlösa har även många utsatta EU-medborgare sökt sig de senaste åren. Verksamheten erbjuder stöd i kontakter med myndigheter, rådgivning kring uppehållsrätt och stöd i bostadssökande samt praktisk hjälp med att exempelvis fylla i blanketter. Socialjouren har utvecklat sin organisation för att bättre möta målgruppens behov.

Flera dagverksamheter har etablerats till stöd för att tillfredsställa basbehov i form av mat, möjlighet till tvätt och dusch, utdelning av kläder samt i vissa fall andra aktiviteter, exempelvis juridisk rådgivning. Dessa verksamheter riktar sig inte primärt till utsatta EU-medborgare, men de senaste åren har en stor andel av besökarna utgjorts av utsatta EU-medborgare eller tredjelandsmedborgare med EG-uppehållstillstånd. Den nya målgruppen har inneburit att verksamheterna har behövt förändra sina arbetssätt på olika sätt. Vissa verksamheter, till exempel Socialt center som drivs av Frälsningsarmén, har avsatt speciella tider då endast utsatta EU-medborgare får komma för att på ett bättre sätt möta de särskilda behov denna grupp har. Dessa verksamheter kan fungera som en rekryteringsbas till de akutboenden som kan erbjudas målgruppen. Dagverksamheterna är en viktig stödfunktion gentemot gruppen, både för de basala behoven men även som länk och informationskälla. Denna verksamhet bör fortsätta att utvecklas och anpassas efter målgruppens behov. Modellen idéburet-offentligt partnerskap, IOP, bör undersökas vidare i sammanhanget.

Uppsökande verksamhet

Inom stadens socialförvaltning finns EU-teamet som är en enhet med särskild kompetens och uppdrag att arbeta uppsökande för att nå utsatta EU-medborgare. Denna verksamhet har förstärkts de senaste åren och visat sig effektiv i att nå ut till målgruppen för att exempelvis informera om stadens insatser och agera länk mellan individerna och samhällets funktioner. EU-teamet bidrar också med värdefull kunskap till staden om hur situationen ser ut för målgruppen. Behovet av uppsökande verksamhet bedöms som fortsatt stort varför det är viktigt att detta arbete får möjlighet att fortsätta bedrivas.

Akutboende

Stockholms stad har utvecklat olika former av akutboenden för utsatta EU-medborgare. Under vintern 2015 uppgick stadens boendeplatser till sammanlagt 129 platser, fördelade hos Filadelfiakyrkan, Stockholms stadsmission, Frälsningsarmén samt Convictus. Därutöver har staden ett nära samarbete med kyrkor som vill öppna upp för tillfällig nattvila i sina lokaler, exempelvis under särskilt kalla nätter.

Med syfte att motverka att otillåtna boplatser etableras erbjuder Stockholms stad sedan våren 2015 akutboende året om. Därtill finns evakueringsplatser som kan öppnas vid behov av nattvila för personer som avhysts från illegala boplatser eller vid särskilt kalla nätter. Staden bör fortsatt uppmärksamma hur arbetet med akutboendena kan vidareutvecklas.

Stöd i samband med avhysningar

Vistelse vid de boplatser som etableras ger upphov till risker för de individer som befinner sig där. Bland annat medför bristen på el och rinnande vatten risk för sjukdom och brand. Det är mot denna bakgrund viktigt att insatser genomförs för att förebygga uppkomsten av boplatser samt att avhysningar och avvysningar genomförs när sådana boplatser börjar etableras.

Insatser från polisen och kronofogdemyndigheten görs i samråd med socialförvaltningen och andra berörda förvaltningar inom Stockholms stad i syfte att avhysningarna/avvisningarna ska göras på ett så respektfullt sätt som möjligt där godtagbara akuta alternativ ska kunna erbjudas. Utgångspunkten är att tydlig och korrekt information ska lämnas till de som vistas vid boplatserna så att de ges möjlighet att kunna fatta beslut om sin fortsatta vistelse i Stockholm. Alla insatser genomförs i samarbete med personal från stadsdelsförvaltningarna och socialförvaltningen och enligt stadens rutiner för avhysningar.

Staden har beslutat om att erbjuda tillfälligt boende, under en kortare tid, för att personer som evakueras i det akuta skedet ska ha någonstans att ta vägen.

Stöd vid hemresa

Socialförvaltningen genomförde tidigare riktade insatser i form av hemresor vid större avhysningar. Hemresorna erbjöds genom en förenklad biståndsbedömning. Erfarenheterna visar att detta inte är ett effektivt förebyggande redskap då många återvänder till Stockholm med en förväntan om att återigen få gratis resa hem. Att beviljas bistånd till hemresa är dock fortfarande möjligt utifrån nödprövning i enlighet med stadens riktlinjer för ekonomiskt bistånd.

Socialförvaltningens EU-team har påbörjat arbete enligt länkningsmodell i samband med hemresor. Stadens EU team har i november 2015 genomfört besök i Rumänien för att etablera professionella kontakter till stöd för bättre hemresor. Enligt socialförvaltningen har nätverksarbetet gett flera konkreta resultat, bland annat har svårt sjuka personer samt minderåriga framgångsrikt kunnat länkas till adekvata hjälpinsatser i Rumänien i samband med planerade hemresor från Sverige. Denna

kontakt och samarbete med socialtjänsten i hemländerna bör främjas när det gäller stöd och hjälp till individer.

Värdegrundsutbildning

Staden arbetar för utsatta EU-medborgare från ett medmänskligt synsätt. Detta innebär att de medarbetare som kommer i kontakt med gruppen behöver ha goda kunskaper om stadens arbete för likabehandling, jämställdhet och frihet från diskriminering.

Den socialdemokratisk ledda majoriteten i Stockholm Stad har inrättat ett kansli för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling och mot denna bakgrund kommer staden att erbjuda en värdegrundsutbildning riktad till alla medarbetare i staden som medverkar i arbetet med utsatta EU-medborgare. Utbildningen ska, bland annat, tydliggöra hur ett socialt arbete riktad till målgruppen kan bedrivas med utgångspunkt från stadens värdegrund samt lagstiftningen på området. Utbildningen ska särskilt beakta barnperspektivet samt frågor som rör bemötande och icke-diskriminering. Staden saknar rådighet över de åtgärder som på ett mer grundläggande sätt kan förbättra förutsättningarna för målgruppen. Den sociala problematik som många möter i sina hemländer kan endast lösas genom åtgärder i dessa länder. Staden bör fortsätta dialogen med regeringen för att driva på arbetet på den nationella nivån med att förbättra situationen i hemländerna.

Relevant lagstiftning

Åtgärderna i förhållande till de besökande EU-medborgarna påverkas också att EU-rätten och de internationella normerna om mänskliga rättigheter. Inom EU har medborgare i normalfallet rätt till vistelse i annat EU-land utan särskilda tillstånd under tre månader. Möjligheten till förlängd vistelse är beroende av bl.a. anställning eller rimliga förutsättningar att få anställning eller om försörjning är garanterad på annat sätt.

När det gäller personer under 18 år bland besökarna gäller FN:s konvention om barnets rättigheter som föreskriver skyldigheter vad gäller att erbjuda inte minst skolgång och sjukvård. Det bör klargöras att barn från EU-länder har samma rättigheter i dessa avseenden som t.ex. papperslösa barn från tredje land.

Europarådets sociala kommitté som övervakar tillämpningen av Europastadgan om sociala rättigheter har betonat att vräkningar eller avhysningar inte bör genomföras så att de drabbade blir hemlösa och följa vissa regler för att garantera rättssäkerheten. Det var de principerna som Europarådets kommissionär hänvisade till i en skrivelse till regeringen om just avhysningarna av utsatta EU-medborgare. Raoul Wallenberg-

institutet har påpekat att avhysningarna också haft en menlig inverkan på de drabbades möjligheter till nödvändig hygien.

En rad internationella fördrag understryker vikten av att undvika diskriminering och att minoritetsgrupper kan ha behov av särskilt skydd mot negativ särbehandling.

Sammanfattande bedömningar och överväganden

Närvaron av fattiga människor från andra EU-länder som ses titta på våra trottoarer och andra offentliga platser har väckt starka reaktioner. Detta är en politisk utmaning som måste hanteras med klokskap, medmänsklighet och respekt för såväl lagar som normer för mänskliga rättigheter. Samt med en inriktning på att den bakomliggande diskrimineringen och sociala misären får en bestående lösning. Ingen vill se människor titta, men frågan är vad vi gör för att slippa den åsynen. Vi socialdemokrater avvisar krav på tiggeriförbud och andra repressiva åtgärder. Genomförandet av sådana krav skulle möjligen driva iväg besökarna men självfallet inte underlätta deras situation. Vi accepterar inte tanken att vi ska behandla dem hårt för att hindra andra från att komma. Vi står för en hållning som stödjer dessa människors kamp mot fattigdomen. Det är misärens och utanförskapets rötter som måste tacklas.

Vi bör söka vägar att positivt påverka deras situation i hemländerna. De politiska kontakter som har tagits och de oberoende biståndsprojekt som inlett pekar i rätt riktning och kan vidareutvecklas. Samarbete mellan kommuner där och här kan bli till ömsesidigt gagn och bör definitivt utvecklas. Inom ramen för EU och Europarådet bör större insatser göras för att motverka fattigdomen i dessa länder och för att sätta stopp för de attityder som skapat det utanförskap som drabbar inte minst den romska minoriteten. EU-kommissionens initiativ med väsentliga bidrag från Allan Larsson-att utveckla unionens "sociala pelare" kan underlätta dessa strävanden. Svenska representanter, också de parlamentariska, har i detta sammanhang ett viktigt uppdrag i de europeiska organen.

Det kommer att ta tid innan dessa strävanden leder till sådana framsteg i hemländerna att besöken av utsatta människor därifrån upphör. Under den tiden bör de få ett medmänskligt bemötande i vårt samhälle. Såväl moraliskt som folkrättsligt har vi en skyldighet att respektera deras mänskliga rättigheter.

Det är viktigt att försöka förstå varför de överhuvudtaget kommer hit. Det handlar definitivt om situationen där hemma. En avgörande faktor är arbetslösheten som är vitt spridd inte minst bland romer. Familjerna har vanligtvis många barn och resorna

utomlands handlar om att försörja dem och ge dem en bättre start än vad föräldrarna fick.

Samtal med dessa besökare har visat att många av dem har haft förhoppningar om att hitta ett enkelt, tillfälligt arbete. Innan den europeiska ekonomiska krisen slog till kunde ett antal av dem finna säsongsjobb i det sydliga Europa. Men här har de, med mycket få undantag, inte lyckats finna ens högst tillfälliga arbeten. Det som återstår har varit att samla och pantsätta burkar och tomflaskor - och att tigga.

Mönstret är att de kommer i grupp, några medlemmar i samma familj som sedan samarbetar när de är här. Det är främst kvinnor som sitter och vädjar om bidrag till muggen. En del män tigger också (med sämre resultat) men har som regel också på sin lott att organisera verksamheten, liksom övernattningen.

Livet på gatan är svårt. Många av de som tigger sitter långa dagar, också i dåligt väder. Deras hälsa – i många fall dålig redan tidigare – far illa. Det gäller inte minst kvinnor vars hälsotillstånd i en rad fall varit nedsatt redan tidigare. Osäkerheten om var och hur man får övernatta skapar oro och stress. Till detta kommer hot från två håll: från svenska extremister och från kriminella element som kommit från hemlandet.

Hatbrotten har varit många. Extremistiska hatsajter har gett adresser till tillfälliga boplatser - med underförstått budskap. Husvagnar har satts i brand, tält skurits sönder och vilande personer överfallits. Därutöver har förekommit en nästan daglig plåga för många som tigger: de trakasseras och utsätts för hotelser, okvädningsord, fula gester, sparkar mot muggen och så vidare. Kvinnor men också män, har utsatts för påträngande sexuella "inviter".

En del har dessutom utsatts för hotelser av landsmän som i kriminellt syfte kommit hit för att kamma in en del av de pengar som tiggandet kan ge. Det har också förekommit några exempel på ren människohandel där någon förts hit för att "betala av en skuld". Det har förekommit fall där kvinnor pressats in i prostitution.

Polisen har haft svårigheter att hantera dessa fall liksom de hatbrott som utförts av de svenska extremisterna. Ett problem är att offren drar sig för att anmäla, av rädsla för repressalier från förövarna och på grund av bristande förtroende för polisen. Förhoppningsvis kommer polisens uppgradering av arbetet mot hatbrott också få till effekt att brottsligheten mot de romska besökarna verkligen åtgärdas och får ett rättsligt efterspel.

Framväxten av spontana "kåkstäder" har väckt starka reaktioner.

Åtgärder måste självklart vidtas för att förhindra övernattningar och bosättning – även tillfälligt – på olagliga och annars klart olämpliga ställen. Det innebär också att allemansrättens begränsningar ska respekteras. Vår hållning är att detta problem i

första hand bör tacklas med förebyggande insatser av det slag som gjorts i vissa kommuner.

Besökarna har ingen strävan att störa ordningen, skräpa ned eller trotsa lagar och förordningar; det ligger självklart inte i deras intresse. Problemet är att de inte har medel att ta in på hotell eller ens vandrarhem. De flesta kommuner, däribland Stockholm, erbjuder ingen långsiktig boendelösning då det strider mot kommunallagens likabehandlingsprincip. I vissa andra kommuner däremot har lösningar kunnat finnas - i samarbete med frivilliga organisationer.

De härbärgen som öppnats av organisationer i Stockholmsområdet med kommunalt stöd erbjuder bara kortvariga vistelser, normalt fem dagar och bär prägeln av en tillfällig lösning.

Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter har riktat kritik mot avhysningarna av utsatta EU-medborgare och påpekat att sådana vräkningar, när nödvändiga, bara kan genomföras med respekt för vissa regler. En sådan regel är att man inte ska vräka personer till hemlöshet utan erbjuda ett boende-alternativ. Därutöver krävs vissa andra förberedande åtgärder som t.ex. tidig förvarning med kommunikation som förstås av de utpekade. Oberoende jurister som varit i kontakt med avhysta personer har också rapporterat att det rått oklarheter om vilka lagar eller förordningar som faktiskt tillämpats och vilken myndighet som faktiskt fattat beslutet.

Av såväl humanitära som formella skäl är det angeläget att förhållandena kring avhysningarna blir föremål för en seriös granskning under vilken också beaktas påpekanden från internationella organisationer som bevakar frågor om mänskliga rättigheter. I sökandet efter en lösning blir samarbetet med enskilda organisationer viktigt.

Ett annat akut problem gäller möjligheten till sjukvård vid behov. Det normala borde vara att de besökare som blir sjuka under vistelsen här skulle kunna ges en vård som sedan skulle betalas av ett försäkringssystem i hemlandet. Det har emellertid visat sig att en del av besökarna inte är registrerade för sjukförsäkring. Något fall har kunnat redas ut med hjälp av rumänska ambassaden som haft tillgång till dataregistret över försäkrade, andra fall har förblivit olösta med en dryg skuldbörda för behandlade personer. Det är av betydelse att denna fråga klaras ut så att akut, livsnödvändig behandling inte hindras av byråkratiska eller ekonomiska svårigheter. Det bör påpekas att Läkare i världen och Röda korset bedriver en viktig verksamhet i Stockholmsområdet och att viktiga frivilliga insatser också görs i Göteborg och andra kommuner.

Ytterst få av de besökande har tagit med sig minderåriga barn, även om det förekommit i något enstaka fall. Det vanliga är att barnen stannar hemma, ofta under omvårdnad av far- och morföräldrar eller andra släktingar. Frågan om skolgång här

har därför inte blivit aktuell i bred omfattning. Om och när sådana fall uppträder så är det viktigt att dessa barn inte diskrimineras i förhållande till andra barn. FN:s barnkonvention ger här vägledning i en anda av principen om barnets bästa. Barn som vistas i landet längre än för ett kortare besök har rätt till skolgång under förutsättning att det finns ordnade boendeförhållanden.

De människor vi möter som ”tiggare” från främst Rumänien och Bulgarien tillhör Europas mest utsatta och nedtryckta. De allra flesta av dem är romer och de har fått uppleva antiziganismens gissel sedan de föddes. Själva ordet ”Rom” betyder människa och de har rätt till sina mänskliga rättigheter, de också. Vi kan bidra till att hejda fördomarnas onda spiral genom att engagera oss: söka vägar att påverka situationen i hemländerna, kräva effektivare åtgärder av EU och behandla de besökande medmänskligt här.

Det senare är centralt. Besöket här bör helst bidra till en nystart vid återkomsten till hemlandet. Ett exempel är den vuxenutbildning av analfabeter som här ges av frivilliga. Den betyder mycket.

Många svenskar känner ångest inför åsynen av ”tiggarna”. Det är förståeligt. Men deras närvaro har också lärt oss något om situationen i andra delar av vår kontinent. Och den ger oss en möjlighet att bidra till att svårt förtryckta människor faktiskt får upprättelse.

Socialdemokraterna

FRAMTIDSPARTIET STOCKHOLMS ARBETAREKOMMUN